

Viðmerking:

Ríkisfelagsskapurin ein táta:

Rottulortar, smágrót og grús

Fyrrverandi íslenski forsetin hefur funnið gomul eina-handilshús í Keypmannahavn, sum hon nú hevur ætlanir um at seta í stand saman við øðrum líkasinnuðum. Umleið 100 mió. kr. er hetta umvælingarbeiði mettt at fara at kosta.

Ætlanin er at húsio skal nýttast sum íslenskt, føroyskt og norsk miðstöð til varðveitslu av mentunarvirðinum og ikki minst minningum um danska einaveldis handilin.

Norðmenn hava longu boðað frá, at teir ikki eru sinnadur at verða við í hesum »projekti«. Fyrstóðumaðurin á føroysku Viðskiftastovuni í Keypmannahavn sigur seg luttaka, sum føroyskt umboð? Danskir statsmenn, eldri og yngri millum teirra Bernstorff virkandi fyri 200 árum síðani fyri fremjan av frium handli og sigling á høvunum.

Teirra hugsanir vunu frama hjá stjórnini í Keypmannahavn.

Talan varð um avtøku av kongaliga einahandlinum.

Handilsfólk í Keypmannahavn órógvaðust av hesum og sendu stjórnini mótmælskriv í 1793, sum millum annað segði »Byen København er for sin eksistens helt og aldeles afhængig af denne handel. Ikke alene København, men også bønderne udenom byen som hvert år afsætter mere end 8000 tønder korn til denne handel, korn som eller er utjenligt til menneskeføde, fuldt af rottelort, småsten og grus, som det er«.

Handilin við Ísland varð avtikið, meðan føroyingar máttu halda fram við at eta hetta korn sum bleiv skýrt »utjenligt til menneskeføde, fuldt af rottelort, småsten og grus«, í 60 ár afturat.

Danski landbúnaðurin hevði einkarrætt til kornsólu í den sonderfjeldske Norge« til 1814. Í öldir tugdu íslendingar og føroyingar seg gjøgnum hetta sum langt frá kann kallast mannafóði, og vóru á henda hátt við til at figgia byggjan og dagliga raksturin av donskum harragörðum. Frá 1780-1783 doyði millum ein triðingur og helvtin av íslensku fólkinum í hungri, kulda og øðrum ólukkum.

Fyri umleið 100 árum síðani fluttu túsundtals íslendingar til USA og Canada, tí stóðan var vorðin so hættislig. Føroyingar sum vunu til dagin á Eystlandinum sóu við egnum eygum, hvussu neyðarsligt og illa stóð fólkið har á leiðini var um hetta mundi.

Latir, líkasælir føroyingar og grønlendingar

Kongalig kanningarnævd var í 1840-unum sett at kanna um hugsast kundi, at føroyingar kundu fara undir havfiskiskap. Úrslit: Óhugsandi. Niðurstøðan var, at føroyingar vóru ov latir og líkasælir. Ein líknandi kann-

ingarnævd varð sett í 1940-unum, at kanna um grønlendingar kundu fara undir havfiskiskap. Niðurstøðan var tann sama. Óhugsandi - ov latir og líkasælir.

Friur handil

Í 1840-unum kannaðu danskir myndugleikar um føroyingar ynsktu at sleppa av við einahandilin. Úrslit: Allir sögdu nei, uttan í Suðri, har sögdu teir ja.

1856 var fyri abba mín størsta árið í lívi hansara. »Einahandilin avtikið« »Hann foddur« Grosserers-societet í København» sendi frammanundan skriv til stjórnina og visti á góðar inn-tøkumøguleikar teirra um einahandilin varð avtikið. Soleiðis hendi tað

Loysing

Í 1918 togaðust íslendingar og danir um loysing ella ikki.

Tað árið hevði »Konservativt Parti« fund í Grundtvigs Hus« í Studiestræde í Kjöbenhavn, har Knud Fabricius professari og konservativur fólkatingsmaður kravdi verjuskýldu fyri føroyingar. Kommandørur og seinri kontraadmiralur og ovasi í herskipafloatum, Godtfred Hansen segði á sama fundi »længe nok har vi fundet os i de islandske uforskmetheder. Jeg foreslår derfor, at vi udruster og afsender et militært ekspeditionskorps til Island. Først skal vi lære dem at ryste og bære for os, dernæst at se op til os i angst og beundring«.

Ísland segði takk fyri við at taka loysing, men gav dønnum sleikisneis.

Christian 10 kundi enn nokur ár bera heitið »Kongur av Íslandi« og danska uttanríkisráðgjafið mátti átaka sær uppgávur fyri Ísland nokur ár afturat á teimum umráðum har íslendingar ynsktu tað. Loysingarsáttmálin rakk til 1944 men longu tá teir undirskrivaðu sáttmálan í 1918 gjørdur íslendingar dønnum greitt, at teir fóru at uppsiga sáttmálan, og harvið seta á stovn fullveldi.

Í 1944 segði Ísland sáttmálan við Danmark upp til at fara úr gildi beinanvegin.

Íslendingar vildu ikki hava sitandi á sær, at teir sameindu móguliga fóru at rokna við dønnum, sum sameindir hjá Nazi-Týsklandi. Og tað vildu teir ikki hava sitandi á sær.

Ránsveiduværd

Ólavsøkutingið viðtók í öldir klagu til kongs um ránsveidur hjá fremmandum skipum inn at føroysku klettunum. Men hetta tóku donsku myndugleikarnir slett ikki til eftirtektar.

Fyri umleið 100 árum síðani komu fyrstu donsku verjuskipini á Føroya-leiðina, men tey gjørdur einki sum helst fyri at forða hesum óskili. Danskur ágangur á

bretsk fiskiskip mátti undir ongum umstøðum nerva landbúnaðarútlutningin hjá dønnum til Bretlands. At henda ránsveidra hvørt ár kostaði føroyingum stórar upphæddir hevði ongan týðning hjá dønnum.

Tað eydnaðist bretskum trolarum at troka føroyingar undan Føroyum til Íslands og víðari til Grønlands.

Amerikanarar, fransar, portugísar og hálendingar fiskaðu í öldir inn at klettunum í Grønlandi, eins og teir søktu lívd og annað teimum lysti uttan forðingar av nokrum slag.

Í Føroyum kom vend í tá Kaj Nolsøe Bang kommandørur jagstraði fiskiránsveiduskipi »Red Crusader« allan vegin til Skotland og inn í havnina í Aberdeen, har hann legði hald á skipið.

Føroyingurin í honum og alskurin til Føroyar vann á øllum.

Fyrsta árið, Danmark hevði fast fiskiveiðeftirlitsskip undir Grønlandi, var sama árið, føroyingar byrjaðu at fiska har á leiðini.

Danska eftirlitsskipið kom ikki á leiðina fyri at hjálpa og stuðla donskum ríkisborgarum sum búðu í Føroyum, men harafturimóti at vinna teimum neisir har tað var móguligt.

Føroyska Skipara- og Navigatorfelagið gjørdi bókling »Danmark, Færøerne og Grønland« burtur úr føroyskum skipsdagbókum, sum greiddu frá, hvussu føroysk skip og manningar vóru víðfarin í Grønlandi av donsku marinuni og rættarvaldinum.

Tað er ongin loyna, at danski uttanríkispolitikkurin kostaði føroyingum dyrt í 30'unum á spanska og ítalska marknaðinum. Meðan danski samhandilin við hesi lond var lítil og eingin, var Spania størsti og víðismiklasti marknaðurin hjá føroyingum. Italia kom á øðrum plássi.

Danir vóru á ongum sinni sinnadur at geva føroyingum nakrar skaðabøtur fyri mista inntøku orsakað av teirra uttanríkispolitikki.

Danska stórveldið vísir tenn

Klaksvíkingar, ung, gomul, kvinnur, menn og børn stóðu tigandi á kajuni og bíðaðu. Tvey stór skip nærkaðust. Tað størsta var ein fregat hjá danska herflotanum.

Bráttliga hoyrdu stór frá fregattini um at verða klárir við kanónini og snara teimum móti landi.

Eitt annað skip legði til bryggju og 150 vápnadur lög-reglunn saman við glúpskum hundum stormaðu í land.

Uppgávan hjá teimum var at niðurberja fólkaiviljan hjá »Vort fredelige folk udi Færø«.

Meðan skipini enn lógu í Klaksvík doyði kommandørurin hjá danska herskip-

inum. Seinni frættist, at hann hevði beint fyri sær sjálvum, tí hann hevði fingið ringa samvitsku av, at fyrstu ferð skip hansara skuldi brúkast til at niðurberja ófrið, var móti fólki, hann uppfataði sum sínar egnu landsmenn.

Vit skilja hann væl tá hann skuldi liva upp til so matar menn sum Herluf Trolle, Ivar Hvidtfeldt, Torden-skjold, Jessen, Olfert Fischer og Willemoes.

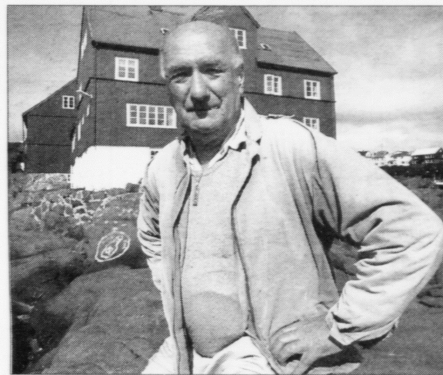
Men ríkisfelagsskapurin skuldi verða heilur og nakrir útjára føroyingar mátti ikki trúgva, teir høvdu nakad sum helst at siga og ei minni gera, móti valdsharrunum í Kjöpinhavn. Hesi harrabóð vóru honum ovboðin, og tí valdi hann at taka sitt egna lív.

Føroyski skipandi viljin

Tórshavn býráð bjóðaði fyri umleið 40 árum síðani umboðum fyri Hetland til Føroyar fyri at finna úv, um føroyingar kundu hjálpa teimum við at broyta gongdina til tað betra.

Hetlandingar útluttu árliga 600.000 tunnur av sild saman við øðrum fiskar-drátti fyri 100 árum síðan. Um hetta mundi var føroyski búskapurin lítill móti tí hetlandiska.

Meðan fólkatálið og bú-

Karl Nolsøe heldur, at ríkisfelagsskapurin er ein táta. Av tí at partur av greinini var burtur í blaðnum hósadagin - prenta vit greinina í fullum líki

skapurin stillisliga vaks í tey næstu árin í Føroyum, gekk tað skjótt niður á bakka hjá hetlandingum.

Við í ferðalagnum til Føroya vóru eisini skotskir búskaparfrøingar. Ein bók var útgivin av hesum lærdu monnum kvinnum um ferðina til Føroyar eftir heimkomuna. Bókin kallast »Faroe Report«. Í hesi bók greiða serfrøingarnir frá, hvat eftir teirra meting hevur haft størst ávirkan á niðurgongdina í Hetlandi í hesi öld.

Í Hetlandi er ongin vilji til sjálvstøðugan búskap, sera serfrøingarnir.

Meðan føroyingar har aftur ímóti arbeiða miðvíst fyri framburði á egnum beinum, siggja vit ongan vilja til hetta

í Hetlandi.

Arvur

Ríkisfelagsskapurin og minnini um hann er arvur sum hevur sín uppruna frá tí tíðini tá korn fult av rottulorti, smágróti og grúsi, óegnað til mannaføði var dagligur kostur hjá føroyingum og íslendingum, fyri at varðveita og til fyrimuns fyri ríkisfelagsskapin og onnur donsk áhugamál, sum til eina hvørja tíð vunu á teimum føroysku, uttan at tann tapandi parturin var eftirspurdur og heldur ikki var hædd tikið fyri, hvat hetta »hundalív« kravdi av føroyingum.

Karl Nolsøe

Altíð betri

1899 1999
Miele
Húsarhaldstól í 100 ár

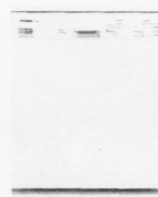
Vaskimaskina Novotronic W844

Vanl. prisur 11.795,-
Kontantprisur: 9.439,-
Kann eisini gjaldast við 430,- um mánaðan í 18 mánaðar + útgjald á 2.850,-

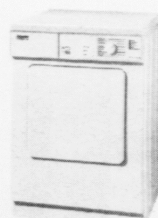
Vaskimaskina Novotronic W986

Vanl. prisur 15.295,-
Kontantprisur: 12.239,-
Kann eisini gjaldast við 550,- um mánaðan í 18 mánaðar + útgjald á 3.700,-

Uppvaskimaskina G660

Vanl. prisur 9.495,-
Kontantprisur: 6.795,-
Kann eisini gjaldast við 315,- um mánaðan í 18 mánaðar + útgjald á 2.000,-

Turkitrümle Novotronic T490

Vanl. prisur 8.195,-
Kontantprisur: 6.895,-
Kann eisini gjaldast við 315,- um mánaðan í 18 mánaðar + útgjald á 2.100,-

Køksmiðstöðin

A Høpi - PC 110 Tøstern - Tel. 31040 - Fax 31133 - E-mail: hhh@kmmi.dk